

ZBORNİK

PRAKTIČKA ONTOLOGIJA
Povodom 70 godina Lina Veljaka

IZDAVAČI

Hrvatsko filozofsko društvo
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ZA IZDAVAČE

Bruno Ćurko
Domagoj Tončinić

UREDNICI

Goran Sunajko
Hrvoje Jurić
Marija Selak Raspudić

IZVRŠNA UREDNICA

Mira Matijević

RECENZENTI

Sulejman Bosto
Janko Lozar Mrevlje

TAJNICA

Mira Matijević

PRAKTIČKA ONTOLOGIJA

Povodom 70 godina
Lina Veljaka

Urednici

Goran Sunajko

Hrvoje Jurić

Marija Selak Raspudić

Hrvatsko filozofsko društvo
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

Goran Sunajko, Hrvoje Jurić, Marija Selak Raspudić: Predgovor 7

LINO VELJAK – IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE

Sead Alić: Angažirana i kritička ontologija 19

Vanja Borš: Nekoliko misli i nabačaja u čast Lina Veljaka 27

Marija Selak Raspudić: Linija većeg otpora u filozofiji Lina Veljaka 47

Predrag Finci: Nasuprot dogmi 55

Gracijano Kalebić: Lino Veljak: povijesno mišljenje u potrazi za slobodom i u realizaciji »zavičaja«. 59

Dafne Vidanec: Između mišljenja i interpretacije: o »ontologičkom« svijetu Lina Veljaka s obzirom na razumijevanje izabranih mjesta njegova Uvoda u ontologiju 71

Slobodan Sadžakov: Umijeće uspravnog hoda 83

Ana Maskalan: Lino Veljak – feministički filozof i praktičar 91

Matija Mato Škerbić: Praktički i praktični sport: razotkrivanje tajnog života jednog filozofa 103

TEORIJA PRAKSE

Zvonko Šundov: Veljak i problem metafizike 117

Boško Pešić: Uz Veljakovo određenje metafizike 133

Luka Perušić: Biće – bit – bitak – bivstvovanje: prilog raspravi o problemu sadržaja i primjene temeljnih filozofijskih pojmova 145

Goran Kardaš: Čega sve ima u svijetu? Ontologija i metafizika indijske filozofske škole vaišešika 195

Goran Sunajko: Prilog jedinstvu teorijskoga i praktičkoga iz perspektive Veljakove marksističke ontologije 227

Željko Pavić: »Na svoju sliku i priliku ga stvori«: dometi čovjekove »odslike« u teoriji odraza Lina Veljaka 249

<i>Josip Oslić: »Falibilizam«: Albertov takozvani »kritički racionalizam« iz motrišta Gadamerove filozofske hermeneutike i Veljakove kritike »teorije odraza«</i>	271
<i>Boran Berčić: Istinito postojanje</i>	287
<i>Luka Domjanović: Veljak i kritika postmodernizma</i>	299
<i>Željko Senković: O agnosticizmu, vjeri, nevjeri i sličnim uzaludnostima: mali prilog uz praktičku filozofiju Lina Veljaka</i>	313
<i>Behija Durmišević: O filozofiji, religiji i znanosti</i>	327
<i>Aleksandra Golubović: Prilog rasvjetljavanju pojma vjere kod Kierkegaarda i Jaspersa</i>	337

PRAKSA TEORIJE

<i>Ivan Milenković: Ontologija prakse Lina Veljaka</i>	361
<i>Zoran Dimić: Čovek kao <i>politikon zōon</i>: redukcioniistička apsolutizacija ili emancipatorski proboj</i>	373
<i>Pavao Žitko: O neizbježnosti aporije i nužnosti kontroverzije</i>	391
<i>Hrvoje Jurić: Ćiribiribela: metafizika, kultura i politika identiteta</i>	401
<i>Vesna Stanković Pejnović: Filozofija prakse i identitet u promišljanju Lina Veljaka</i>	429
<i>Luka Bogdanić: O mogućnostima oslobođenja čovjeka u djelu Antonija Gramscija</i>	445
<i>Alpar Lošonc: »Kritika ekonomije kao ontologija«: dijalog sa tekstem</i>	461
<i>Ankica Čakardić: Socijalni izvori fašizma: analiza Clare Zetkin</i>	481
<i>Ivo Džinić: Svako zlo za neko dobro: o Simmelovu pozitivnom pristupu ratu</i>	499
<i>Marijan Krivak: Filozofija otpora – ovdje i sada: <i>plaidoyer</i> za <i>filozofiju sadašnjosti</i></i>	511
<i>Tomislav Krznar: O moći i nemoći obrazovanja</i>	523
<i>Damir Smiljanić: <i>Homo ex machina</i>: kritika instrumentalnog uma u Čapekovej drami <i>R.U.R.</i></i>	539
<i>Marko Kos: »Svako vrijeme ima svoje izazove«: pokušaj primjene Veljakova pojmovnika na percepciju koronavirusa i njemu pratećih mjera</i>	557

DODACI

<i>Berislav Čović, Hrvoje Jurić, Mirko Mlakar: Bibliografija Lina Veljaka (1971.–2021.)</i>	577
<i>Goran Sunajko: Razgovor s Linom Veljakom (2021.)</i>	633

Predgovor

Knjiga *Praktička ontologija*, koju čitateljstvu predajemo, zbornik je radova o filozofu Linu Veljaku, spomenica načinjena povodom njegove okrugle obljetnice – sedamdeset godina života, što ih je navršio 2020. godine. Međutim, ni ‘zbornik’, ni ‘spomenica’, nazivi uobičajeni za ovakve publikacije, nisu posve primjereni knjizi i njezinu »predmetu«, Linu Veljaku.

S jedne strane, pojam ‘zbornik’ uglavnom se odnosi na knjige nastale zbiranjem svih ili određenih tekstova izloženih u okviru nekog znanstvenog ili stručnog skupa te u najnužnijoj mjeri povezanih okvirnom temom takvog skupa, a u goroj varijanti ‘zbornik’ čak može biti slučajna nakupina tekstova čije je zajedničko ukoričavanje motivirano nekim heteronomnim svrhama. Ovdje to nije slučaj. Trideset i sedam priloga u *Praktičkoj ontologiji* (trideset i četiri autorska teksta, ovaj predgovor te dva važna apendiksa) slučeno je namjerno, tj. isključivo s namjerom stvaranja knjige o Linu Veljaku.

S druge strane, ako pojam ‘spomenica’ sugerira tek spomen ili prisjećanje na nešto prošlo i okončano, u prošlost usmjeren pogled i njegovu artikulaciju u postumno-komemorativnom tonu, ova knjiga nije i ne može biti spomenica jer, premda teži čuvanju uspomene i podsjećanju na Lina Veljaka i u daljoj budućnosti, ona se objelodanjuje u momentu kad je naš filozof živ i živahan, itekako prisutan i aktivan u filozofskom, znanstvenom, akademskom, kulturnom i društvenom životu, pa je ova »spomenica« samo jedna (a, nadamo se, i važna) postaja na njegovu dugom i uspješnom životnom putu, odnosno jedan stavak u nedovršenoj kompoziciji njegove biografije i bibliografije.

Praktičkoj ontologiji najprimjereniji bi bio njemački podnaslov »*Festschrift*«, *slavljenički spis*, jer ova knjiga, koristeći se jubilarnim povodom, slavi jedan život koji je još uvijek intenzivan i plodotvoran, uzimajući u obzir i njegove dosadašnje plodove – Veljakov opsežni, slojeviti i raznoliki misaono-spisateljski opus te isti takav angažman u zajednicama čijim je dionikom bio ili još uvijek jest.

Takav se život naprosto ne da svesti na činjenice, koliko god ih mi naveli. No, osobito zbog onih koji se nisu dosad pobliže upoznali s Linom Veljakom,

na početku ovog *Festschrifta* valja ponuditi neke činjenice o njegovu životu i djelu kao orijentire za daljnje i bolje upoznavanje.

* * *

Lino Veljak rodio se 15. rujna 1950. godine u Rijeci, u radničkoj obitelji seljačkih korijena, kršćansko-katoličkoga svjetonazora i antifašističke orijentacije. Otac, također Lino, porijeklom je iz istarskog sela Veljaki u općini Kršan, dok je majka Jelica (Vajentić) iz Beleja, sela koje se nalazi na otoku Cresu, a administrativno pripada gradu Malom Lošinj u susjednom otoku Lošinj. Te činjenice nisu nebitne u biografiji našega filozofa jer, premda se odselio iz Rijeke nakon završetka osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, Veljak je do danas ostao »fetivi Riječanin«, kao što je, na razne načine, trajno vezan za Kvarner, osobito Rijeku i cresko-lošinjski arhipelag. Tomu možda najbolje svjedoči činjenica da ga ni danas nije napustila volja za odlaskom na domaćinske i gostujuće utakmice Nogometnog kluba Rijeka, za koji od djetinjstva aktivno navija.

U jesen 1969., već načitan filozofijske i srodne literature, upisao se na preddiplomski studij filozofije i sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te ga je okončao 1973. obranom diplomskog rada *K pitanju ozbiljenja filozofije*, s Gajom Petrovićem kao mentorom. Odmah je potom, na Petrovićevo preporuku, upisao poslijediplomski studij na istom fakultetu i završio ga 1976. obranom magistarskog rada, izrađenog pod mentorstvom Milana Kangrge, s naslovom *Filozofijske osnove teorije odraza*, koji je 1979. objavljen u Zagrebu kao knjiga *Marksizam i teorija odraza. Filozofijski temelji teorije odraza*. Doktorat u polju filozofije stekao je također na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 1982., obranivši doktorsku disertaciju pod mentorstvom Gaje Petrovića. Tema je bila *Filozofija prakse Antonija Gramscija*, a rad je objavljen već sljedeće, 1983. godine u Beogradu kao knjiga istoga naslova.

Znanstveno se usavršavao u Njemačkoj, na Goetheovu sveučilištu u Frankfurtu na Majni, gdje je proveo akademsku godinu 1990./1991. kao stipendist Zaklade Alexandra von Humboldta, te predavao u okviru doktorandskoga kolokvija pod vodstvom Jürgena Habermasa.

Tijekom sedamdesetih godina, u vrijeme studiranja, Veljak je aktivno sudjelovao u studentskom pokretu, kako u Zagrebu i Hrvatskoj, tako i na općejugoslavenskom planu, prvenstveno na potezu Beograd – Zagreb – Ljubljana, pa je participirao i u gibanjima »sedamdesetprve«, odnosno »Hrvatskog proljeća«, i to u najmalobrojnijoj i »najalternativnijoj« struji, onoj koja je nastupala kao post-šezdesetosmaška, radikalna, »nova ljevica« i suprotstavljala se

i studentima bliskima (reformističkim) partijskim strukturama i studentima bliskima Matici hrvatskoj. Poslije će, 1974., već kao student poslijediplomskog studija, sudjelovati u pokušaju osnivanja Saveza studenata filozofskih fakulteta Jugoslavije u Ljubljani, kad je sastavljena jedna, spram državno-partijske politike i sistema kritička, rezolucija, zbog koje se Veljaku i drugim akterima sudilo, ali je proces završio, zahvaljujući i inozemnim pritiscima na jugoslavensku vlast, s uvjetnim kaznama. No Veljak je, kao tek zaposleni nastavnik zagrebačke Druge gimnazije, zbog te afere bio suspendiran i udaljen iz nastave.

Dobro iskoristivši »oslobođeno vrijeme«, napisao je i 1976. obranio spomenuti magistarski rad te se iste godine zaposlio kao asistent u Institutu za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu (koji je od 1977. bio Odjel za povijest filozofije Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu), gdje je 1978. stekao suradničko zvanje znanstvenog asistenta te sudjelovao, pod vodstvom predstojnika institucije, Vladimira Filipovića, u organizaciji prvog simpozija o Frani Petriću, održanog u Cresu u travnju 1979.

Veljak potom 15. listopada 1979. prelazi, u zvanju asistenta, na Odsjek za filozofiju zagrebačkog Filozofskog fakulteta, odnosno na tadašnju odsječku Katedru za teorijsku filozofiju, čiji je predstojnik bio Gajo Petrović. U znanstveno-nastavno zvanje docenta izabran je 1983., u izvanrednog profesora 1990., u redovitoga 2002. te u redovitog profesora u trajnom zvanju 2007. Pročelnik Odsjeka za filozofiju bio je u akademskim godinama 1982./1983., 1992./1993., 1993./1994., 2006./2007., 2007./2008., 2008./2009. i 2009./2010., a osim toga je, u nekoliko mandata, bio zamjenik pročelnika Odsjeka za filozofiju. Također je, u svim navedenim mandatima, kao i u nekim drugim, bio član Fakultetskog vijeća matičnog fakulteta.

Predstojnik Katedre za ontologiju postao je 1992., a 2005. voditelj poslijediplomskog doktorskog studija filozofije na Filozofskom fakultetu, te je na tim funkcijama bio sve do umirovljenja 30. rujna 2020., nakon čega je, kao vanjski suradnik, nastavio sudjelovati u znanstveno-nastavnim aktivnostima Katedre, Odsjeka i Fakulteta.

Okosnica njegova nastavnog rada, tijekom četrdeset fakultetskih godina, bila je ontologija. No, uz predmet »Ontologija« i seminarske kolegije iz ontologije, koncipirao je, vodio i/ili izvodio i neke druge predmete i s njima povezane seminare na Filozofskom fakultetu, kao što su »Metafizika«, »Spoznajna teorija«, »Filozofija uma«, »Filozofija psihologije«, »Uvod u filozofiju povijesti«, »Filozofija povijesti: osnovni problemi«, »Marksizam i socijalističko samoupravljanje«, »Marx i marksističke filozofije«, »Filozofija prirode«, »Filozofska antropologija« te »Antropologija i hermeneutika«.

Kako na preddiplomskoj, odnosno diplomskoj, tako i na poslijediplomskoj razini studija filozofije, Veljak je bio vrlo uspješan mentor. Pod njegovim je mentorstvom izrađeno i obranjeno oko četrdeset završnih (diplomskih) radova, tri magistarska rada i dvadeset i sedam doktorskih disertacija, a mnogim drugim mladim znanstvenicima i nastavnicima, kojima formalno nije bio mentor, Veljak je predano i nesebično pomagao. Bio je član brojnih povjerenstava za ocjenu i obranu doktorskih disertacija na sveučilištima u Rijeci, Splitu, Zadru, Osijeku, Gentu, Perugiji, Banjoj Luci, Novom Sadu, Nišu, Prištini i Nikšiću.

Valja spomenuti i to da je izravno zaslužan za otvaranje većeg broja radnih mjesta te za odgovarajuće izbore u suradnička, znanstvena i znanstveno-nastavna zvanja na matičnom odsjeku i fakultetu te na nekim drugim institucijama na kojima se poučava filozofija, kako u Hrvatskoj (Pula, Rijeka, Zadar, Split, Dubrovnik, Osijek, Karlovac, Varaždin), tako i u bližem inozemstvu (Banja Luka, Sarajevo, Novi Sad, Niš, Priština, Nikšić). Slobodno se može reći i da ima velike zasluge za osnivanje odsjeka za filozofiju, odnosno studija filozofije na filozofskim fakultetima u Rijeci i Splitu. U Rijeci je od 2000. do 2009. bio nositelj i izvoditelj kolegija »Filozofija povijesti«, a kolegij pod istim nazivom vodio je i izvodio od 2005. do 2009. i na novoosnovanom studiju filozofije u Splitu, kao i na Odjelu za filozofiju Sveučilišta u Zadru od 2010. do 2012. Neposredno nakon rata, u ljetnom semestru ak. god. 1995./1996., održavao je nastavu iz kolegija »Spoznajna teorija« na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Sarajevu. Usto, kao pozvani gostujući predavač, u četrdesetak godina akademskog rada održao je brojna predavanja i nizove predavanja na sveučilištima i fakultetima u sljedećim zemljama i gradovima, pri čemu je moguće da smo neke i previdjeli: u Albaniji (Tirana), Austriji (Beč, Graz), Bosni i Hercegovini (Sarajevo, Banja Luka, Zenica, Tuzla), Crnoj Gori (Podgorica, Nikšić), Češkoj (Prag), Italiji (Rim, Modena, Trst, Venecija), Kosovu (Priština), Njemačkoj (Frankfurt na Majni, Münster, Darmstadt, Berlin), Poljskoj (Varšava), Sjedinjenim Američkim Državama (Providence), Slovačkoj (Bratislava), Sloveniji (Ljubljana), Srbiji (Niš, Novi Sad, Sombor, Beograd) te Španjolskoj (Madrid).

U više mandata bio je član Matičnog odbora za filozofiju i teologiju Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj Republike Hrvatske, a Odboru je predsjedao od 2017. do 2021. godine. Bio je i član povjerenstava za akreditaciju studija u Ljubljani (doktorski studij Slovenske akademije znanosti i umjetnosti), Kopru (preddiplomski studij na Primorskom sveučilištu) i Rijeci (poslijediplomski doktorski studij filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci).

Bio je aktivan i kao član uredništava i savjeta niza znanstvenih (prije svega filozofijskih) časopisa u Hrvatskoj i inozemstvu. U njima, kao i u brojnim drugima, intenzivno je radio kao stručni recenzent znanstvenih članaka, a recenzirao je i mnogobrojne znanstvene knjige za mnoge hrvatske i inozemne izdavačke kuće. Broj je tih internih, neobjavljenih recenzija nemoguće utvrditi, ali sigurno je da je riječ o nekoliko stotina recenzija. Također je bio urednik nekoliko tematskih blokova u raznim časopisima, a bavio se i prevodenjem znanstvenih i stručnih članaka s talijanskog i njemačkog jezika.

Ima bogato iskustvo i u organiziranju međunarodnih i domaćih znanstvenih i stručnih skupova, primarno filozofijskih, ali i interdisciplinarnih, i to kao predsjednik organizacijskih i programskih odbora te kao njihov član. Ne spominjući desetke međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova u čijoj je organizaciji sudjelovao, ovdje ćemo posebno istaknuti njegov dugotrajni angažman u organiziranju i populariziranju međunarodne znanstveno-kulturne manifestacije *Dani Frane Petrića*, koja se svake godine, od 1992., održava u Cresu. Uz rad u funkciji člana njezina Organizacijskog odbora, Veljak je kao predsjednik Programskog odbora bio glavni organizator dvaju zapaženih i sudioništvom brojnih međunarodnih interdisciplinarnih simpozija u okviru *Dana Frane Petrića*: »Pitanja identiteta« (2009.) i »Povijesni svijet« (2014.). A to je samo mali dio njegova višedesetljetnog angažmana u Hrvatskom filozofskom društvu, kao središnjoj instituciji filozofskog života u Hrvatskoj i Jugoistočnoj Europi, čiji je tajnik bio od 1982. do 1984., a predsjednik od 2009. do 2011. godine.

O Veljakovim znanstvenim doprinosima dovoljno govori opsežna bibliografija njegovih radova – koju donosimo na kraju ove knjige i koja uključuje njegove autorske i koautorske knjige, uredničke i suuredničke knjige te znanstvene i ine članke – čemu treba dodati i to da je bio voditelj i suradnik nekoliko hrvatskih i internacionalnih znanstvenoistraživačkih projekata, filozofijskih i interdisciplinarnih.

Iznimno velik broj njegovih nastupa s vlastitim (nerijetko pozvanim i plenarnim) predavanjima na međunarodnim i domaćim znanstvenim i stručnim skupovima nije moguće ni aproksimativno utvrditi, a to se još više odnosi na njegova individualna javna predavanja te nastupe na znanstveno-stručnim i javnim tribinama te promocijama knjiga i drugih publikacija, od početka 1970-ih do danas.

Osim što je neprekidno i predano radio u filozofiji i za filozofiju (znanstvenoistraživački, nastavno, spisateljski, urednički i administrativno – vidljivo i nevidljivo), Veljak je neprekidno i predano demonstrirao i što znači kantovska »javna upotreba uma«. Uzoran intelektualac, u najboljem smislu te

riječi, svojim je društvenim i političkim aktivizmom prekoračivao – od studentskih dana do danas – granice akademskog svijeta, pa i granice onoga što se obično smatra zadaćom intelektualca. Jedna je strana toga njegovo djelovanje u inicijativama ili organizacijama koje su manje ili više djelovale u sferi takozvane »visoke politike«. To je bilo Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu (UJDI), utemeljeno 1989., u samim počecima pluralizacije političkog života u Jugoslaviji i višestranačja, a poslije i stranka pod nazivom Akcija socijaldemokrata Hrvatske (ASH). No na drugoj se strani Veljak mnogo duže i više angažirao, te je i danas angažiran, a to su inicijative i organizacije na takozvanoj »civilnoj sceni«, koje su na ovaj ili onaj način posvećene zaštiti i promicanju ljudskih prava, kao što su *Antiratna kampanja Hrvatske* (Zagreb), Udruga za zaštitu prava ireligioznih osoba *Protagora* (Zagreb), čiji je bio suosnivač i potpredsjednik, *Forum za slobodu odgoja* (Zagreb), gdje je u dvama mandatima bio predsjednik, a osobito *Žene u crnom*, međunarodni mirovno-feministički pokret, čiji je jedan od najvažnijih punktova Srbija, odnosno Beograd, gdje je Veljak, zajedno sa svojom životnom partnericom Stašom Zajović, jedan od bitnih protagonista.

* * *

Prema navedenim činjenicama moglo bi se zaključiti da je Lino Veljak vrlo neobična pojava u našem znanstvenom, akademskom, kulturnom, društvenom i političkom životu. Neobično je, naime, to da imamo posla s nekim tko ujutro drži predavanja iz ontologije, a popodne sudjeluje na građanskim protestima noseći transparente; ili ujutro rješava pravno-administrativne probleme susjeda romske nacionalnosti, a popodne predsjeda najvišim akademskim tijelima; ili ujutro drži predavanje na uglednom znanstvenom skupu u Hrvatskoj ili Italiji, a popodne juri u Srbiju ili Bosnu i Hercegovinu kako bi sudjelovao na nekoj feminističko-mirovnoj radionici; ili ujutro radi u okviru udruge za zaštitu prava ireligioznih osoba, a popodne gostuje na katoličko-bogoslovnom fakultetu s punim uvažavanjem onoga što je tamo predmet rasprave i što je tamo bitno. To se nedosljednim i čudnim može činiti samo onima koji ne poznaju Lina Veljaka. Oni koji ga poznaju smatrat će to logičnim ili prirodnim. Jer ono što njega, možda prije svega, obilježava jest krajnja *bezpredrasudnost, otvorenost i tolerancija* u odnosu spram drugih i drugačijih, kao i iz toga proizlazeća spremnost na *dijalog* usmjeren razrješenju »prividnih problema«, »lažnih dilema i alternativa« ili »antitetičkih solidarnosti«. Su-postavljanje lijevih i desnih, religioznih i ireligioznih, Hrvata i Srba, akademskih i neakademskih, starih i mladih, bilo kojih »prvih« i »drugih«, »gornjih« i »donjih«, bilo kojih »ovih« i »onih«, kod Veljaka nikad nije apriorno suprot-

stavljanje, jer naglasak je uvijek na uključivom i pomirljivom »i«, a ne na isključivom i konfliktnom »ili«, što nipošto ne obesnažuje kritičku oštricu, radikalnost u vlastitom mišljenju i beskompromisnost u zastupanju vlastitih stavova. Spomenuta radikalnost, pak, treba biti tumačena gotovo doslovno: probijanje do korijena (*radix*), što zahtijeva probijanje kroz debele i kompleksne slojeve zemlje, a prenesemo li to na filozofijski plan, onda se zahtijeva probijanje do bitnoga kroz povijesne slojeve, što nije moguće bez istančane povijesne svijesti koja je Veljaku nesumnjivo svojstvena.

Nadilaženje suprotnosti, pogotovo onih inauguriranih s pozicija privremene, ali snažne moći, tako se može navesti kao jedna od bitnih značajki Veljakovih filozofskih i ljudskih napora. I ne samo težnja k takvom nadilaženju nego i faktičko i praktičko nadilaženje.

Koliko je to, aristotelovski govoreći, stvar *éthosa* kao karaktera ili ćudi, a koliko stvar *éthosa* kao kultivacije osobnosti ili ličnosti pod vidom običaja ili navičaja, u zajednicama ili društvu, pa onda i odgoja i obrazovanja – ne bi trebalo pokušavati suviše precizno distingvirati, ni kod Veljaka, ni općenito, ali sigurno je da su Veljaka formirali različiti, pa i (barem naizgled) kontradiktorni faktori.

Međutim, govorimo li o Veljaku kao filozofu, sigurno je da je u njegovu filozofskom formiranju presudno bilo ono što poznajemo pod šifrom »Praxis«, uključujući imperativ »nepoštedne kritike svega postojećeg«. Časopis *Praxis*, u čijem je zadnjem broju Veljak objavio prvi svoj članak, pa *Korčulanska ljetna škola*, na kojoj je on, kao filozof-poletarac, triput boravio, zatim njegovi profesionalni i prijateljski odnosi s pripadnicima prve, utemeljiteljske generacije »praksisovaca« te kasnija njegova obrana i (re)afirmacija praksisovskog nasljeđa i njegovo daljnje razvijanje, odnosno pretumačenje tog nasljeđa u savim drugačijim povijesnim okolnostima – sve to Veljaka čini ne samo »praksisovcem«, nego i jednim od najznačajnijih »praksisovaca« uopće, koliko god se on skromno ograđivao od takve uloge, primjerice, pišući tekst o Ivanu Kuvačiću kao »posljednjem živućem zagrebačkom praksisovcu«.

Ono što Veljaka zasigurno odlikuje, za razliku od nekih drugih njegovih generacijskih kolega, jest to što nikada nije raskinuo sa svojom filozofskom biografijom i bibliografijom, a promjene ili adaptacije ranijih stavova nisu bile vođene oportunitetom, nego su bile rezultat filozofskog i ljudskog sazrijevanja, te se mogu iskazati i dokazati kao kontinuitet. A ono što je nedvojbeno dokaz kontinuiteta u njegovu mišljenju i djelovanju jest podjednako uvažavanje problema bivanja, znanja i djelovanja ili, disciplinarno izraženo, ontologije, epistemologije i praktičke filozofije – bez hijerarhiziranja tih triju dimenzija ljudskog života i filozofiranja i s naglašenim humanističko-emancipatorskim

opredjeljenjem. Sve i ako, kao takav, nije unikatan, Veljak jest poseban zato što je to jedinstvo simultano promišljao i prakticirao, o njemu teoretizirao i živio ga, *istovremeno* udubljen u ono »najteoretskije« i usmjeren na ono »najpraktičkije«. Usto se može spomenuti i ono u što su se mnogi s iznenađenjem i oduševljenjem uvjerali: njegova sposobnost brzog, ali ne i površnog čitanja, odnosno čitanja i razumijevanja koje pogađa ono bitno, i to s visokim stupnjem sustavnosti, kao i iznimna informiranost i znanje koji ne zapadaju u činjenicama izazvanu tromost, nego upravo potiču »prirodnu« bistrinu i iskričavost. I još: nevjerojatno pamćenje koje rezultira vrlo zanimljivim pričama te sposobnost pronalaženja rješenja u situacijama koje se čine bezizlaznima. I još mnogo toga što bismo mogli nazvati upravo »veljakovskim«.

* * *

Vjerujemo da ova knjiga, sa svim autorskim i popratnim priložima, dobro prezentira opseg, raznolikost i važnost Veljakova rada i djelovanja, njegovu osobnost i ono što smatramo dominantom njegove filozofije i njegova života, a to je istodobna napetost i harmoniziranje teorije i prakse.

Kako bismo čitateljima i čitateljicama olakšali hod kroz mnoštvo različitih, premda beziznimno na Veljaka fokusiranih tekstova, razvrstali smo ih u tri cjeline.

U prvom dijelu (»Lino Veljak – između teorije i prakse«) tekstovi su koje se može okarakterizirati kao prijateljsko-kolegijalni *hommage* Linu Veljaku i pokušaje da se njegov lik i njegovo djelo sagledaju u cjelini ili s isticanjem nekih posebnih postignuća.

Drugi dio obuhvaća priloge o njegovim doprinosima teorijskoj filozofiji (ontologija, metafizika, epistemologija), uglavnom u komparaciji s drugim misliteljima i teorijama, ali – budući da je u Veljaka ono teorijsko neodvojivo od praktičkoga – tu smo cjelinu naslovili »Teorija prakse«.

Treći dio, s obrtanjem prethodnog naslova – naime, »Praksa teorije« – stavlja naglasak na ono praktičko, ali opet kao neodvojivo od teorijskog. Tu se, jednako kao i u ranijim cjelinama, ali još eksplicitnije, opravdava naslov cijele knjige, *Praktička ontologija*, jer se razmatraju pojedini aspekti i implikacije Veljakovih teorijskofilozofijskih gledišta u sferi prakse, odnosno u područjima etike, društva, politike i obrazovanja.

* * *

Dobro je poznata, a upotrebom već prilično i izlizana, rečenica Johanna Gottlieba Fichtea: »Kakvu filozofiju netko bira ovisi o tome kakav je netko čovjek.« No u Lina Veljaka ta se Fichteova tvrdnja na raznim planovima i pre-

ma raznim kriterijima doista potvrđuje, pogotovo ako se uzmu u obzir okolne i rjeđe navođene rečenice iz Fichteova *Prvog uvoda u nauk o znanosti* (*Erste Einleitung in die Wissenschaftslehre*, 1797.), gdje on kaže da svatko bira onakvu filozofiju prema tome kakav je čovjek jer »filozofijski sistem nije neki mrtvi komad pokućstva koji se može po volji odložiti ili odbaciti, nego je oduševljen dušom čovjeka koji ga ima«. A za to je potrebna – u Veljakovu slučaju također potvrđena – postojana antidogmatska orijentacija jer, kako Fichte kaže, »dogmatiku se može ukazati na nedostatnost i nedosljednost njegova sistema, (...) može ga se zbuniti i preplašiti s raznih strana, ali ga se ne može uvjeriti jer on ne može mirno i hladno saslušati i ispitati ono što naprosto ne može podnijeti«. Naposljetku, Fichte u tom odlomku zaključuje, a time i mi završavamo ovaj predgovor knjizi o Linu Veljaku, da se za takvog, nedogmatskog ili antidogmatskog filozofa čovjek mora roditi, biti za to odgajan i sama sebe za to odgajati, ali »nikakvim ljudskim umijećem ne može se takvim nekoga načiniti«. A takvi ljudi – i takvi filozofi – oni su čija »urođena snaga još nije propala u uspavanosti epohe«.

Goran Sunajko
Hrvoje Jurić
Marija Selak Raspudić

REDAKTURA I KOREKTURA
Jan Defrančeski, Hrvoje Jurić,
Lidija Knorr, Mira Matijević

DESIGN KORICA
Luka Gusić

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI
Ivana Percl

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA
500

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001126036.

ISBN 978-953-164-208-8

Ova je knjiga tiskana uz financijsku pomoć Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.